

<https://doi.org/10.62837/2025.2.49>

ƏHRUZ MAHMUDOVA

Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu

e.mahmudova.64@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-8817-8087

NAXÇIVAN DİALEKT VƏ ŞİVƏLƏRİNDƏ BİR SIRA PEŞƏ SAHƏLƏRİ İLƏ BAĞLI İŞLƏDİLƏN LEKSİK VAHİDLƏRİN TƏHLİLİ

Məqalə Naxçıvan dialekt və şivələrində sənətkarlıq və peşə sahələrində istifadə olunan əşyaların, alətlərin, məhsulların və s. adını bildirən bir sıra leksik vahidlərin lingvistik təhlilinə həsr olunub. Naxçıvanda əkinçilik, arıçılıq, dulusçuluq, zərgərlik və s. sənət və peşə sahələri lap qədim dövrlərdən inkişaf etmiş və etməkdədir. Ona görə də bu sahələrdə işlədilən leksemlər olduqca zəngindir. Bu məfhumların araşdırılması, onlara verilmiş müxtəlif adların öyrənilməsi və gələcək nəsillərə ötürülməsi dilimizə, maddi və mədəni irsimizə, incəsənətimizə xidmət edir. Ədəbi dil normalarının inkişafında, formalaşmasında, təkmilləşməsində dialektizmlər mühüm əhəmiyyət kəsb edir və ədəbi dili zənginləşdirən mənbə rolunu oynayır. Bu səbəbdən də bu cür dialektizimlərin araşdırılması, daim tədqiqata cəlb olunması gəməkklidir.

Məqalədə tədqiq olunmuş leksik vahidlər dilimizin qədim yazılı abidələri, türk dilinin bir sıra şivələri, həmçinin ayrı-ayrı dialektlərdə işlənən nümunələrlə müqayisəli təhlil edilmişdir. Araşdırma nəticəsində sübut olunmuşdur ki, Naxçıvan dialekt və şivələrində müxtəlif peşə və sənət sahəsində işlədilən sözlərin araşdırılması, qohum dillərin, xüsusilə onların dialekt və şivə sözlərinin qarşılıqlı müqayisə kontekstində, müasir dilçiliyin imkan və tələbləri daxilində öyrənilməsi olduqca zəruridir

Açar sözlər: *Naxçıvan, dialekt və şivə, arıçılıq, bəzək və zinət əşyaları, leksik vahidlər*

Azərbaycanın qədim yaşayış yerlərindən olan Naxçıvan diyarında aparılmış tədqiqatlardan aydın olur ki, Naxçıvanda dulusçuluq, metalışləmə, misgərlik, daşışləmə, ağacışləmə, toxuculuq, zərgərlik və s. sənətkarlıq sahələri Eneolit və İlk Tunc dövrlərindən inkişaf etmişdir.

İnsanların yaşayış səviyyəsinin, mədəni tələbatın yüksəlməsi bu cür sənət sahələrinin bir çox növlərinin yüksək səviyyədə inkişafına səbəb olmuşdur. Bu da xalqın dilində peşə və sənət leksikası ilə bağlı zəngin terminologiyanın inkişafına səbəb olmuşdur. Dialekt və şivələrdə geniş işləkliyə malik dialektizimlərin olması dilimizin leksik, arxaik və müasir sözlüyü üçün zəngin material verir.

Əkinçilik terminləri. Muxtar Respublikanın ərazisinin çox hissəsi düzənlik sahəyə malik olduğundan əkinçilik üçün əlverişli olmuşdur. Bunun məntiqi nəticəsi

olaraq belə yerlərdə yaşayan əhalinin danışığında əkinçiliklə bağlı sözlər daha çox işlənir.

Qırəş yer//qırəşdəğ yer, qırəşdix – “Məhsuldar olmayan, az məhsul verən, xırlıq sahə”. Leksemə eyni mənada Şahbuz, Şərur, Gədəbəy şivələrində, Gəncə dialektində [14, s.108] də rast gəlinir. Qırəş sözü ən qədim türkmənşəli leksik vahidlərimizdən olub quruluşca düzəltmə olan qır-əş, //qır-aş//qır-ac sözünün kökü –qır komponenti qədim türk dilində və çağdaş Türkiyə türkcəsində “çöl, yazı, çöllük” mənalarını ifadə etməkdədir.

Qırəş sözünün etimoloji təhlili belə deməyə imkan verir ki, bu söz nəinki müasir Azərbaycan və türk dillərində, eyni zamanda qədim yazılı abidə və lüğətlərimizdə də öz varlığını göstərməkdədir.

M.Kaşğarının “Divani-lüğəti türki” əsərində “kır” şəklində mövcud olan bu söz “basık dağ, açıq yer” və ya “kıra”, “tarla, əkin yeri” [15, s.316] mənalarında işlənir. Deməli qırəş sözü müasir dialekt və şivələrimizdə işlənməklə qədim dil elementlərimizi özündə əks etdirir.

Naxçıvan dialekt və şivələrində Xozan – bir neçə il dincə qoyulmuş münbit torpaq sahəsi mənasında işləndiyi halda, Gəncə dialektində “dən tutmayan taxıl” [14, s.120] mənasında işlənir. Culfa şivəsində “arpa və buğdası biçilmiş yer” [14, s.264] mənasında özünü göstərir.

Qars, Ərzurum şivələrində heriyh//herg-sürülmüş tarla, bir il öncə ekilmiş olan yer. Məsələn: “El arasında Əkərsən hergi-geyersən kürki” nadas görmüş tarla verimli olur anlamında atalar sözü” işlədilir [12, s.166].

Əkinəcəx//əkinəcəy-əkin üçün yararlı olan bütün torpaqlar. Bu söz Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində, həmçinin türk dillərinin dialekt və şivələrində eyni və yaxın fonetik tərkibdə, lakin əsasən eyni mənada işlədilməkdədir. Müqayisə üçün aşağıdakı dialekt və şivələrə diqqət yetirək. Məsələn: Azərbaycan dilinin Gəncə dialektində “əkənək”//əkənəcək [14, s.116], Mərzə şivələrində “əkənək” [8, s.180] sözləri ilə ifadə edilir.

Arıçılıq terminləri. Bu leksemlər də dialekt və şivələrdə zənginlik təşkil edir. Xalq arasında arıları növlərinə görə müxtəlif adlarla adlandırmışlar. Dilimizə ərəb dilindən keçmiş arı lekseminə həm qədim yazılı abidələrin dilində, həm də müasir türk dillərində: arı, arı ailəsi, arı ailəsinin toplaşdığı pətək, əv arısı- əhliləşdirilmiş bal arısı, çöl arısı - əhliləşdirilməmiş bal arısı ifadələri işlənməkdədir.

Naxçıvan dialekt və şivələrində apardığımız tədqiqatlar nəticəsində aları//topal arı//xalları - ağ xalları olan, bədəncə böyük, lakin az məhsul verən əhliləşdirilməmiş bal arısı. Bu leksik vahidlər Göyçay keçid şivəsində də eyni mənada müşahidə olunur [19, s.26].

Qızıl arı - qızılı rəngli Qabaqtəpə arısı. Arının rəngi qırmızı rəngə çaldığı üçün “qızıl arı” ifadəsi yaranmışdır. Babayev T.A. arıçılıq haqqında apardığı tədqiqatlarda da yazır “Dinc, zəhmətsevər, soyuğa və xəstəliyə davamlı, habelə çox məhsuldar

olan Qabaqtəpə arısı yerli əhali arasında “qızıl arı” da adlanır. Bu cins arılar Azərbaycanın dağlıq və dağətəyi yerlərində qədimdən yayılmışdır” [9, s.72].

Cis arı/zavot arısı- sortlaşdırılmış və çox məhsuldar arı. Naxçıvan dialekt və şivələrində cis arıların əksini təşkil edən, az məhsul və beçə verən arılar da becərilir. Bunlara cır arılar deyilir. Göycay keçid şivələrində də cır arı eyni mənada işlənir [19, s.18].

Damazdix arı-arı təsərrüfatı yaratmaq istəyən adamın aldığı ilk arı ailəsi. Bu leksem “Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti”ndə damazlıq şəklində verilərək “döl verməyə yarayan, döl vermək üçün saxlanılan, döllük cins” kimi izah edilmişdir [2, s.527]. Şərqi Anadolu şivələrində “damızlıq ana arı” ifadəsi işlənir (21).

Naxçıvan dialekt və şivələrində balın şirə çəkdiyi otun və ya ağacın adı ilə bağlı bir sıra leksemlərə rast gəlinir. Məsələn: Günəbaxan balı/sımışka balı, şabalıt balı, yonca balı və s.

Çişdi bal– süzüləndən sonra içərisinə boş şan parçaları salınan bal. Kiş//çiş-balı süzülən boş şan, arı şanı, çeşid- içərisində balı süzülən şan olan çərçivə, mumkeş – balı süzülən və əridilərək mum hazırlanacaq şan, arı şanı. Bu leksem kiş//çiş sözünün sinonimidir və adından da məlum olduğu kimi, bundan məhz mum hazırlanacağı məlum olur. Vərəmum – arıların müxtəlif bitkilərin tumurcuq, yarpaq və zoğlarından əldə etdiyi qətranlı, yapışqanlı maddə olub, arılar tərəfindən pətəyin çat və yarıqlarının tutulmasında, xəstəliklərdən qorunmasında, sterilizasiyasında, sürfələrin inkişaf etdiyi şan gözcüklərinin cilalanmasında istifadə olunur. Leksemə dialekt və şivələrdə Bərəmum//Baramum leksik vahidə Ağdam, Şuşa, [2, s.39] dialektində də fonetik fərqlə rastlanır. Şərqi Anadolu şivələrində bal arılarından bal, balmumu, arı sütü, arı zehiri, polen və s. kimi məhsullar alınır. “Ülkemiz arıcılığında temel ürünün bal olmasına karşın, bal üretimi yanında arı sütü veya polen ya da her iki ürünün beraber üretimi arıcılığın karlılığını artırmaktadır. Diğer yandan Ülkemiz koşullarında, Batı Anadolu Bölgesinde arıcıların çoğu, bal üretimlerinin önemli bir kısmını “çam balı” olarak gerçekleştirirler” (21)

Dialekt və şivələrdə arı ailəsi saxlayan adamlara, onların məşğuliyyətinə, arı saxlanan yeri bildirməsinə görə də müxtəlif adlar verilmişdir. Şivədə işlənən Arıcıl//arıçı/balçı- arı saxlayan, arıya qulluq edən, arıcılıqdan başı çıxan adam mənalarında işlənir. Göycay şivələrində də eyni leksik vahid mövcuddur (2, s.25).

Arı damı//arılıx//pətəx' lix//paraxlıx – arı saxlanan, arı pətəkləri qoyulan yer mənasında işlənən sözlərdən “paraxlıx” leksemi Qarakilsə, Şahbuz şivələrində arı saxlanan yeri (2, s.393), Dərbənd şivələrində isə heyvan saxlanan yeri bildirir [2, s.393].

Dulusçuluq terminləri. Ölkəmizdə qədim dövrlərdən bəri yaxşı inkişaf etmiş sənətkarlıq sahələrindən biri dəulusçuluqdur. İnsanlar öz ehtiyaclarını ödəmək, məişət şəraitini, həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün müxtəlif gil qablardan

istifadə etmiş və müasir dövrümüzdə də məişətdə istifadə olunmaqdadır. Belə əşyalar formalarına, materialına görə müxtəlif adlarla adlandırılmışdır.

Bu leksik vahidlərə Azərbaycan dilinin digər dialekt və şivələrində olduğu kimi qədim yazılı abidələrin dilində, türk dilinin Şərqi Anadolu, Ərzurum, Qars şivələrinin əksəriyyətində də eyni və müxtəlif fonetik tərkiblərdə rast gəlinir.

Küp//küpə//güm//xum – Naxçıvan dialekt və şivələrində küp “yağ, qovurma və s. saxlamaq üçün iri saxsı qab”, küpə “50 litrə qədər maye tutan və turşu saxlamaq üçün istifadə edilən iri saxsı qab. Azərbaycan dilinin digər dialekt və şivələrində eyni və müxtəlif fonetik və leksik formalarda rast gəlinir. Azərbaycan dilinin Kürdəmir şivələrində küpə “bardaq”[2,s.392], İbn Mühənnanın lüğətində “saxsıdan hazırlanmış qab” variantında olduğunu müşahidə edirik. Küp sözü türk dillərində də geniş şəkildə işlədilir. Türkiyə türkcəsinin Qars, Ərzurum şivələrində küp- “böyük toprak kap” [12, s.208], Anadolu ağızlarında güppe//guppe [7,s.230], kup//küp, kupe//küpe [6, s.250] leksik vahidləri var. T.Gülensoyun apardığı araşdırmalardan da bəlli olur ki, türk dilində bu sözün “su, bəkməz, yağ kimi mayeləri, ya da un, buğda kimi taxıl məhsullarını saxlamağa yarayan, böyük gövdəli, dibi dar gil qab” mənasında işlənmişdir [13,s.591].

Küp sözü məişət dilimizdə bir qədər fərqli mənada küpə salmaq, küpə qoymaq “soyuq dəymiş adamın dalına balaca küpə (banka) salmaq” frazeoloji birləşməsi də işlədilir. Naxçıvan dialekt və şivələrində xum sözü də işlədilir ki, “qulplu böyük saxsı qab, küpə” mənası verir [4, s.265]. Naxçıvan qrupu dialekt və şivələrində xum sözünün əksinə olaraq bəzən leksemi də işlənir ki, bu da kiçik saxsı küpə anlamındadır. Bundan başqa dialekt və şivələrdə qədələ küpə- “kiçik küpə”, qulplu küpə, kola küpə, qulpsuz küpə və s. leksik vahidlər də var. İ.Bayramov bu sözün Azərbaycan dilinin Dərələyəz, Əştərək, Vedi və Zəngibasar şivələrində “böyük saxsı küp” mənasında,[8,s.193], Qarakilsə şivəsində “dəstəbaşçısı”, [2,s.229], Azərbaycan dilinin Təbriz şivəsində isə xumu [2,s.256], Qazax, Şəki, Göyçay şivələrində dobi ~ dobu//dopı- “küpəoxşar balaca saxsı qab” [2, s.138-141].

Çölmək//çölməy//çölməx//çölmə - Naxçıvan, Culfa, Şahbuz, Şərur şivələrində “xörək bişirilən saxsı qab”. Azərbaycan dilinin Salyan, Göyçay, Lənkəran, Masallı dialekt və şivələrində leksemə eyni və fərqli fonetik və leksik formalarda rast gəlinir [2, s.106]. Leksem Qazax dialektində topu-“kiçik qazan” [2, s.503] Qərbi Azərbaycan şivələrində “kiçik küp”, İbn Mühənnanın lüğətində çümlək-“qazan tipində dərin qab” variantında [17, s.83] işlənmişdir. Anadolu şivələrində çölmək/çömlək, Erzincan şivəsində zavrah //zevrak – “yanlarınnan kulplu, yiyecek konan, orta boy kazan” [18, s.429] formalarında müşahidə olunur. Qazan -müasir Azərbaycan dilində leksem “içində xörək bişirmək, su qaynatmaq və s. üçün böyük girdə metal qab” mənasında işlənir [1, s.86]. Naxçıvan dialekt və şivələrində qazan//kasturka//qasdurka //şirri qazan//mis qazan, Anadolu ağızlarında qazan//kazan [12,s.232] ifadələri işlədilir. Leksem türk yazılı abidələrinin dilində XIII əsrdə qeydə

alınsa da, həmin sözün türk dillərində daha qədimdən işləndiyini söyləmək olar. Çünki kiçik fonetik fərqlər nəzərə alınmazsa, qazan sözü bütün türk dillərində uyğun mənada işlənir [3, s.42].

Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində səhəng - “su daşımaq üçün misdən və ya gildən qayrılmış qulplu, qarınlı, darboğaz qab, güyüm” [2, s.84] kimi izah olunur. Naxçıvan dialekt və şivələrində cürdəx’//cürdək/cüyürdəx’-ağzı dar kiçik saxsı səhəng şəklində işlədilməkdədir. Qax şivəsində qilətzə//haratzi-“saxsı su qabı” [2, s.195-305], Zaqatala şivələrində güdil-“səhəng” [2, s.188], Salyanda güni- “saxsı su qabı” [2, s.191], Lənkəranda “isti zonalarda suyu sərin saxlamaq üçün torpağa basdırılmış böyük gil qab” küpəgilə -“kiçik küp” [2, s.268], Şəki dialektində saxsı çəp-“səhəng” [2, s.415], Füzuli, Kəlbəcər şivələrində çalma-“su qabı” [2, s.88] mənalarında rast gəlinir.

Zərgərlik terminləri. Tarixi mənbələrə əsasən Naxçıvanda zərgərlik orta əsrlərdən məktəb kimi formalaşmış. Naxçıvan zərgərləri tərəfindən düzəldilmiş yerli zərgərlik məktəbinə məxsus bəzək əşyalarından bir qrupunun (qarabatdaq, çəçik, silsilə, sərmə, gərdənbağı, sinəbənd, gərdənbənd) şöhrəti dillər əzbəri olub, öz gözəlliyi ilə dünyada tanınıb. Belə əşyalar qiymətli metal və bahalı daşlardan hazırlanırdı. Bu səbəbdən də Naxçıvan dialekt və şivələrində bəzək və zinət əşyaları ilə bağlı çoxlu leksik vahidlər işlənir. Məsələn: Sinə bəzəyi kimi Naxçıvan (Ordubad) zərgərlik məktəbində “çəçik”, “qarabatdaq”, “silsilə”, “sərmə”, “gərdənbağı”, “sinəbənd”, “gərdənbənd”, “hel”, “arpa” və s. leksemlər işlənmişdir.

Çəçix' (əksər şivələrdə) – qızıldan hazırlanmış, boğaza taxılan zinət əşyası. “Çəçik” öz forması, tərtibatı ilə seçilən və qadınların daha çox üstünlük verdiyi zinət əşyası idi. Bu zinət əşyasına bölgənin bəzi kəndlərində çəçiyə “çənbərə” və yaxud “çəmpərə” də deyilirdi. Naxçıvan dialekt və şivələrində işlənən “çənbərə” və yaxud “çəmpərə” sözləri digər dialekt və şivələrdə tamamilə başqa mənalarda işlədilir. Balakən, Çənbərək, Zaqatala şivələrində “arabanın və ya xışın qolunu boyunduruğa birləşdirən qayıq və ya zəncir” [2, s.94] Borçalı, Gədəbəy şivələrində “motalın ağzına dairəvi şəkildə tikilən çubuq” [2, s.94], İrəvan şivələrində “qadınların topuqlarına bağladıkları muncuq” variantında işlənmişdir [2, s.92].

Salyan şivələrində məjdiyə//xirtəx'lix'- boyunbağı, bəzək üçün işlənən dairəvi qızıl lövhəcik–Məjdiyə arvaddarın boynunda olar [2, s.226-350], Lənkəran şivələrində həmayi- boyunbağı mənasını verməklə yanaşı, həmayi-ağ kətan mənasında da işlədilir [2, s.200]. Hel//hil//arpa-qadınların boyunlarına bağladıkları rombşəkilli qızıl boyunbağı. Naxçıvan dialekt və şivələrində boyunbağı mənasında işlənən bu leksem Azərbaycan dilinin digər dialekt və şivələrində tamamilə başqa leksik mənaları ifadə edir. Məsələn: Qazax dialektində “qayadan düşüb yuvarlanan daş” [2, s.197], eyni zamanda Qazax dialektində boyunbağı mənasını verən həmayil, heykal, aypərəx [2, s.31], Çənbərək şivələrində “böyük, yekə” [2, s.197] leksik mənalarını bildirir. Şərur şivələrində işlədilən arpa leksemi boyunbağının formasına

uyğun olaraq belə adlandırılmışdır. Çox vaxt daha cazibəli görünsün deyə arpa formalı boyunbağların ortasına “ay-ulduz”, “günəş”, “paxlava”, “qüttə”(qübbə) və s. şəkilli aralıq adlanan ünsür salırdılar. Kürdəmir şivələrində sözə eyni leksik mənada rast gəlmək olur [2, s.25].

Naxçıvan dialekt və şivələrində sinə bəzəyi olan “gərdənbənd” Azərbaycan dilinin Salyan şivəsində gərdənnix’-“boyunbağı növü” formasında işlənir. Türk ədəbi dilində gerdanlık sözü “boyuna taxılan bəzək əşyası” mənasını ifadə edir [10,s.408]. Gərdənlik sözü Azərbaycan ədəbi dilində “arabaya, vələ və s. qoşulan, heyvanların boynuna keçirilən bir üzü dəri, bir üzü keçədən tikilən qoşqu ləvazimatı” kimi işlədilir. “İşte bu sebepten çok sevdiği atına göz değmemesi için onun boynuna bir gerdanlık (nazarlık) geçirir. Bu öyle yaygın bir gelenek ve öyle köklü bir inançtır ki, gerdanlığı olmayan bir at yoktur denilebilir” [7, s.103]. Bundan əlavə tədqiqatçılar qeyd edir ki, farsca gerden (boyun) sözündən gerdan əmələ gəlib. Farsca gerden//gerdan ilə türkcə -lık şəkilçisindən gerdanlık (boyuna taxılan bəzək əşyası) sözü düzəlib [6, s.277]. Qədim türk dili abidələrində qeyd olunan leksik vahid gerdançlık (boyunbağı növü) şəklində işlənib [20,s. 92]. Qədim tarixə, mədəniyyətə və zəngin ənənlərə, münbit təbii-coğrafi şəraitə, flora və faunaya malik Naxçıvan bölgəsi təsərrüfatın müxtəlif sahələrinin inkişaf etdirilməsi üçün çox yararlıdır. Belə fəaliyyət nəticəsində yaranmış dialekt leksikası ədəbi dilin lüğət tərkibinin zənginləşdirilməsində əvəzolunmaz rol malikdir. Təsərrüfatın bütün sahələri ilə bağlı işlədilən sözlərin araşdırılması, tədqiq olunması da bu işə xidmət edir. Ədəbi dildə hər hansı bir əşya müəyyən bir sözlə ifadə edilir, dialekt və şivələrdə isə həmin əşya adlandırılmaqla yanaşı onun ən kiçik hissələri, növləri belə ayrıca sözlərlə ifadə olunur. Dialekt və şivələrdə növ anlayışı bildirən sözlər çox geniş şəkildə işlənir. Ədəbi dilin yerli şivələr hesabına formalaşmasına baxmayaraq, müasir dövrdə şivələr ədəbi dilə əvvəlki qədər güclü təsir edə bilmir. Bununla belə, ədəbi dilin lüğət tərkibinin müəyyən qismi daima yerli şivələr hesabına artır. Şivə sözlərinin əsas tətbiq sahəsi bədii üslub olduğu üçün bədii əsərlərin dilində işlənərək ədəbi dilin gözəlliyini artırır, onu zənginləşdirir. Ədəbi dillə dialektlərin qarşılıqlı əlaqə və təsiri milli ədəbi dilin bütün sahələrinin inkişafı üçün faydalıdır.

ƏDƏBİYYAT

- 1.Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. I cild, Bakı: Şərq- Qərb, 2007,712 s.
- 2.Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. Bakı: Şərq- Qərb, 2007, 566 s.
- 3.Azərbaycan etnoqrafiyası, üç cildə, I cild, Şərq-qərb, Bakı:2007, 544 s.
- 4.Azərbaycan dilinin Naxçıvan MSSR-ın dialekt və şivələri. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının nəşriyyatı. Bakı: 1962, 386 s.
- 5.Azərbaycan dilinin Muğan qrupu şivələri, Bakı: Azərb.SSR EA nəşriyyatı, 1955, 264 s.
- 6.Caferoğlu A.Anadolu ağzlarından derlemeler. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1995, 264 s.

7. Вейсенова М. М. Кашкари сөздигіндегі төрт тулік атауларының қазіргі казак тілінде денемесі: көрініс табуы. Шымкент: 2005.
8. Bayramov İ. Qərbi Azərbaycan şivələrinin leksikası. Bakı: Elm və təhsil, 2011, 440 s.
9. Babayev T.A. Azərbaycanca arıçılıq tarixindən. Azərbaycan SSR EA-nın "Xəbərlər"i (tarix, fəlsəfə və hüquq seriyası) №3, Bakı: 1975.
10. Doğan D.M. Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Ülke Yayın Haber Tic. LTD. ŞTİ, 1994, 1169 s.
11. Eyuboğlu İ.Z. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1998, 782 s.
12. Gemalmaz E. Erzurum ili ağızları. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1995, 264 s.
13. Gülensoy T., Buran A. Elazığ yöresi ağızlarından derlemeler. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1994, 239 s.
14. Həsənov İ. Gəncə dialektinin leksikası. Fil. elm. nam. dis., Bakı, 1974, 194 s.
15. Kaşgarlı M. "Divani lüğət-it-türk". Ankara: Türk Dil Kurumu, IV c. 2006, 885 s.
16. Məmmədova Fatma "Naxçıvanda zərgərlik sənəti dünən və bu gün" məqaləsi. "Şərqi səhəri" qəzeti. 20.02.2020.
17. Seyid Əhməd Cəmaləddin ibn Mühənnə. Hilyətül-insan və həlbətül-lisan İ. Mühənnə. Bakı: Kitab aləmi, 2008. 160 s.
18. Sağır Mukim. Erzincan ve yöresi ağızları. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1995, 435 s.
19. Vəliyev A.H. Azərbaycan dialektologiyasına aid materiallar (Göyçay keçid şivələrinin leksikası) Bakı: 1960, 87s.
20. Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1983, 476 s. 103
21. bartin.tarimorman.gov.tr Arı yetiştiriciliği

ABSTRACT

Makhmudova Ahruz

ANALYSIS OF LEXICAL UNITS USED RELATED TO A NUMBER OF PROFESSIONAL AREAS IN NAKHCHIVAN DIALECTS

The article describes the objects, tools, products, etc. used in crafts and professions in Nakhchivan dialects and dialects. is dedicated to the linguistic analysis of a number of lexical units that denote its name. Agriculture, beekeeping, pottery, jewelry, etc. in Nakhchivan. art and professional fields have been developed since ancient times and are still doing so. Therefore, lexemes used in these areas are quite rich. Researching these concepts, studying the various names given to them and passing them on to future generations serve our language, material and cultural heritage, and art. Dialectisms are important in the development, formation and improvement of literary language norms and play the role of a source that enriches the literary language. For this reason, it is important to study such dialectics and to be constantly involved in research. The lexical units studied in the article were compared

with the ancient written monuments of our language, a number of dialects of the Turkish language, as well as examples used in different dialects. As a result of the research, it has been proven that it is very necessary to study the words used in various professions and arts in Nakhchivan dialects and sivas, to study related languages, especially their dialects and siva words in the context of mutual comparison, within the possibilities and requirements of modern linguistics.

Key words: Nakhchivan, dialect and dialect, beekeeping, decorations and jewelry, lexical units

РЕЗЮМЕ

Махмудова Ахруз

АНАЛИЗ ИСПОЛЬЗУЕМЫХ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ, ОТНОСЯЩИХСЯ К РЯДУ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ В НАХЧИВАНЕ ДИАЛЕКТЫ

В статье описаны предметы, инструменты, изделия и т.д., используемые в ремеслах и профессиях в нахчыванских говорах и говорах. посвящен лингвистическому анализу ряда лексических единиц, обозначающих его название. Сельское хозяйство, пчеловодство, гончарное дело, ювелирное дело и т.д. в Нахчыване. Сферы искусства и профессиональной деятельности развивались с древних времен и продолжают развиваться до сих пор. Поэтому лексемы, используемые в этих областях, достаточно богаты. Исследование этих концепций, изучение различных названий, данных им, и передача их будущим поколениям служат нашему языку, материальному и культурному наследию и искусству. Диалектизмы играют важную роль в развитии, формировании и совершенствовании норм литературного языка и играют роль источника, обогащающего литературный язык. По этой причине важно изучать такую диалектику и постоянно заниматься исследованиями. Изученные в статье лексические единицы сравнивались с древними письменными памятниками нашего языка, рядом диалектов турецкого языка, а также примерами, употребляемыми в разных диалектах. В результате исследования доказано, что крайне необходимо изучать слова, используемые в различных профессиях и искусствах, в нахчыванских диалектах и сивах, изучать родственные языки, особенно их диалекты и слова сива в контексте взаимного сравнения, в рамках возможностей и требований современного языкознания.

Ключевые слова: Нахчыван, диалект и говор, пчеловодство, украшения и украшения, лексические единицы.

Rəyçi: fil.elm. dok. Professor Sədaqət Həsənova